

**MÉG EGYSZER A KURUC HADVEZÉREK HALÁLOZÁSÁRÓL
ÉS TEMETKEZÉSÉRŐL**

**Források Csáky László brigadéros, Bagossy Pál generális-főstrázsamester,
idősebb Barkóczy Ferenc tábornagy és Berthóty István vicegenerális
halálához és végtisztességéhez***

2006-ban, II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai újratemetésének centenáriuma alkalmából a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain összegeztem a kuruc tábornokok és brigadérosok haláláról és temetkezéséről általam ismert adatokat.¹ Egy évvel később, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum évkönyvében népszerű formában is összefoglaltam a főbb személyekre vonatkozó kegyeleti információkat.² Néhány új forrás birtokában előbbi közleményemhez képest már akkor szerény kiegészítéssel szolgálhattam Pekry Lőrinc tábornagy és Bottyán János generális-főstrázsamester nyughelyeit illetően,³ most pedig gróf Csáky László brigadéros, Bagossy Pál generális, idősebb gróf Barkóczy Ferenc tábornagy, valamint Berthóty István kerületi vicegenerális halálához és temetéséhez kapcsolódó források közreadásával szeretnék a téma mind teljesebb feldolgozásához hozzájárulni.

*

A gróf Csáky László brigadéros haláláról általam feltárt forrásokat még 1995-ben ismertettem.⁴ Az akkori szerény közlemény legfőbb célja volt, hogy a szakirodalomban mindaddig gyakori tévedést korigálja a Csákyak erdélyi ágát megalapító (IX.) László gróf és hasonnevű fia (X. László) személyének szétválasztásával. Most Károlyi Sándor kuruc kori missziliseinek teljes körű digitalizálási munkálatai kapcsán⁵ ismét áttekintettem a szóba jöhető forrásokat, de sajnos a gróf halálának pontos körülményeiről tudósító levelek nem kerültek elő. Bátyjának, Csáky Istvánnak 1708. szeptember 25-ről két levele is volt Károlyihoz, de ezek ma már hiányoznak, csak az egykorú lajstromkönyv tudósít korábbi létezésükről.⁶ Mégsem tűnt haszontalannak Csáky István két, korábban már felhasznált levelét teljes terjedelmében közreadni (2–3. sz.), kiegészítve Mosoni Péter szilágysomlyói

* A közlemény a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

¹ *Mészáros Kálmán*: Kuruc tábornokok és brigadérosok nyughelyei. *Hadtörténelmi Közlemények*, 119. (2006.) (A továbbiakban: *Mészáros* 2006.) 973–994. o.

² *Mészáros Kálmán – Seres István*: Kegyeleti emlékhelyek a kuruc korból. („Fölötte két századnál régiebb a mohlepel.”) In: *Emlékek a Hadak útja mentén, II. Avagy: hadtörténelem, kegyelet és társadalom*. Szerk. *Ravasz István*. (A HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum kiadványai.) Budapest, 2007. 33–39. o.

³ Uo. 36. és 38. o.

⁴ *Mészáros Kálmán*: Két Csáky László halála. (1698, 1708). *Fons (Forráskutatás és történelmi segédanyagok)*, 2. (1995.) 375–378. o.

⁵ A Magyar Országos Levéltárban (a továbbiakban: MOL) folyó munka a Károlyi-levéltár referense, Laczlavik György vezetésével és jelen sorok írójának közreműködésével a befejezéséhez közeledik, s ezzel Károlyi Sándor 1703–1711 közötti levelezése igen részletes segédlettel és a tízezer-számot meghaladó irategyüttes digitális másolatának felhasználásával válik hozzáférhetővé a kutatás számára.

⁶ A Károlyi-levéltárból kikerült kuruc kori iratok felkutatásában főként Seres István ért el komoly eredményeket, ezek jórészt visszakérültek eredeti lelőhelyükre, de még így is tetemes hiánnyal számolhatunk.

plébános (1., 4. sz.) és Székely Zsigmond (5. sz.) leveleivel, mert azok további részleteket közölnek Csáky László agóniájáról és a hagyatékához kapcsolódó igényekről.

*

Bagossy Pál generális-főstrázsamester egyike a kevésbé ismert kuruc tábornokoknak. Pedig maga Rákóczi szép emléket állít neki *Emlékirataiban*, amikor az ő hatását hangsúlyozza Károlyi Sándor hadvezéri kvalitásainak kibontakoztatásában. A fejedelem szerint ugyanis a császári hadsereg gyalogsági ezredesként komoly katonai tapasztalatokat szerzett és az itáliai hadszíntérről csak 1707 tavaszán hazatért Bagossy kimondottan jó irányba terelte az autodidakta Károlyit a módszeres hadviselés szabályainak elsajátításában. „Ez a tiszt szerette a gyalogságot és értett is hozzá. Látott már ostromokat és csatákat, és mint-hogy Károlynak rokona és régi barátja volt, kezdte felnyitni szemét a haditudományra.” Sajnos azonban – teszi hozzá méltatásához Rákóczi – „itthoni működésének kezdetén elragadta őt a pestis”.⁷

Már az eddig ismert korabeli források alapján is valószínűsíthettük, hogy nem a járvány következtében, hanem hirtelen halállal halt meg. Magának Bagossynak utolsó levelei február 20-án, Diószegen keltek,⁸ Dobozi István debreceni főbíró pedig 23-ára virradólag keltezett levelében említi „a szegény generális” váratlan halálát.⁹ Cserei Mihály történetíró – nyilvánvalóan csak másodkézből – úgy értesült, hogy „reggel az ágya előtt halva találák”, majd a következő mendemondát teszi hozzá: „ki azt mondja, a gutta ütötte meg, ki pedig, hogy a kurucok fojtották meg, azzal vádolván, hogy a németekkel conspirált...”¹⁰ Ez utóbbi képtelen állítást már az is cáfolja, hogy Bagossy még az előtt elhunyt, hogy komolyabb összeütközésre került volna sor az erdélyi császári sereg és a kurucok között, utóbbiak tehát semmilyen kudarckuk okát sem magyarázhatták Bagossy Pál árulásával.

Heckenast Gusztáv – Dobozi fent idézett levele nyomán – 22-ét és Debrecent adja meg a halálozás dátumaként, és idézi Cserei közlésének első, tényszerű részét is.¹¹ Seres István most rábukkant egy részletesebb tudósításra, amely pontosítja és kiegészíti eddigi hézagos ismereteinket.¹² Vay László brigadéros dátum nélküli levele (6. sz.) szerint Bagossy február 21-én hajnalban halt meg Diószegen, gutaütés következtében.¹³ Jellemző, hogy az ellenségtől fenyegetett helyzetben mekkora riadalom, már-már páni félelem

⁷ II. Rákóczi Ferenc fejedelem Emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Fordította Vas István. A tanulmányt és a jegyzeteket írta Köpeczi Béla. A szöveget gondozta Kovács Ilona. (Archivum Rákócziánium III. osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc művei I.) Budapest, 1978. 413. o.

⁸ Szentiványi Jánoshoz és Károlyi Sándorhoz: MOL P 396. Károlyi család nemzetségi levéltára. 1. Acta Rákócziána. Ser. I. Missiles diversorum ad Alexandrum Károlyi. (A továbbiakban: P 396. 1. Ser. I.) №. 6800. és 6802.

⁹ *Balogh István*: Dobozi István debreceni főbíró levelei gr. Károlyi Sándorhoz 1703–1709. Debrecen, 1986. (A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Forráskiadványai, 14.) 139. sz. levél: 74–75. o.

¹⁰ *Cserei Mihály*: Erdély története. [1661–1711.] S. a. r., a bevezetőt és a jegyzeteket írta: *Bánkúti Imre*. Budapest, 1983. (Bibliotheca Historica.) 428. o.

¹¹ *Heckenast Gusztáv*: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. S. a. r., kiegészítette és az előszót írta: *Mészáros Kálmán*. Budapest, 2005. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak, 8.) 33. o.

¹² Ez úton is köszönöm, hogy átengedte számomra a forrás közlésének lehetőségét!

¹³ Bár e fontos levél kelteztelen, a csütörtöki nap említése miatt az időpont egyértelműen kikövetkeztethető. A helyszín pedig – mivel Bagossy a megelőző napokban, Vay pedig a következőkben mindig Diószegről dátumozta leveleit – minden bizonnyal Bihardiószeg (nem pedig Debrecen) lehetett.

támadt a parancsnoksága alatt álló területen. Vay éppen ezért halálát egy-két napig eltitkolta a katonaság és a lakosság előtt, a debreceni főbíró is ezért értesült késve a dologról.

Visky Jánosnak Szatmár városából Károlyihoz intézett 1709. március 5-i levele (7. sz.) már a temetés előkészületeiről szól: a koporsó díszítéséhez és feliratához megrendelt zománcos szegekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy azok a Csáky László temetéséhez rendelkezésre hasonló formán készülnek. Visky a koporsó Kaplonyba szállításáról is intézkedett.¹⁴ Debreczeni Péter ecsedi vicekapitány március 6-i levelében már Bagossy kaplonyi temetésére kéredzkedik Károlyitól. (8. sz.)

*

Idősebb Barkóczy Ferenc gróf özvegyének gyászjelentését Zemplén vármegye levéltárában Kazinczy Ferenc kiemelte eredeti lelőhelyéről, és egy különgyűjteményben helyezte el. Kazinczy feljegyzései nyomán a helytörténeti irodalom már régen közreadta a forrás legfőbb adatait,¹⁵ amelyeket magam is hasznosítottam a Rákóczi-kor szereplőinek életrajzi adattárában.¹⁶ Oláh Tamás szívességéből most az eredeti gyászjelentést közölhetem (9. sz.), amelyből immár Barkóczy halálának egészen pontos idejét (óráját) is megtudhatjuk. Ami azonban a kuruc tábornoki kar nesztorának életkori adatát illeti (mí szerint 82 éves korában hunyt el), továbbra is némi óvatosságra int bennünket a kor tekintélynövelő szokása, amely gyakran járt együtt szándékos öregbítéssel.¹⁷ Barkóczy születési éve a most közölt forrás alapján 1627-re volna tehető, de ezt csak akkor erősíthetnénk meg minden kétséget kizáróan, ha gyermek- és ifjú kori éveire is kellő támponttal rendelkeznénk. Életrajzában első tényszerű adata azonban egyelőre csak 1660-ból való, amikor Várad ostroma idején lovas kapitányként szerepel; ekkor csakugyan járhatott már krisztusi korban, de akár 10 évvel fiatalabb is lehetett...

*

Berthóty István érsekújvári kerületi vicegenerális a kurucok talán legfontosabb erődítményének 1708. évi sikeres védelmével írta be nevét a hadtörténelembe. Halálának pontos idejét (Érsekújvár, 1709. október 15. este 9 óra) ismertük ugyan, de temetésére vonatkozó adat mostanáig nem került elő. Korábbi közleményekben azok között említettem, akiket „valószínűleg sebtében temettek el, leginkább elhalálozásuk helyszínén vagy ahhoz közel”.¹⁸ Most az ő temetésére vonatkozó forrásokra (10–13. sz.) is Károlyi iratai között bukkantam rá. Amikor ugyanis Károlyi Sándor 1710 tavaszán komolyabb

¹⁴ A Kaplony (Kaplyon) nemzetség ugyanazon ágából származó Károlyiak és Bagossyak közösen bírták a települést, és ezek szerint mindkét familia ősi temetkezési helye, családi sírboltja is itt volt. Minderről lásd *Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. II. köt. Budapest, 1901. 293. o. (Reprint: Budapest, 1995., 2004.² 748. o.) és *Éble Gábor: A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története*. Budapest, 1911. I. köt. 10–12. o.

¹⁵ Történeti jegyzetek Zemplén vármegyéről. Ford. *Dongó Gy. Géza*. [97. folyt.] *Adalékok Zemplén vármegye történetéhez*, 1904. 207. o. és *Dongó Gy. Géza: Kazinczy Ferenc jegyzetei vármegyénk levelestárának tárgymutatóiban*. III. Uo., 1909. 258. o.

¹⁶ Lásd a 11. jegyzetet, 48. o.

¹⁷ A leghíresebb eset a XVII. század végéről való, midőn Széchényi György esztergomi érseket halálakor már 103 évesnek hirdette a környezete. Ez az adat a szakirodalomban is mély gyökeret vert, s csak legújabb életrajzírója tisztázta, hogy tudatos „szépkorúsításról” van szó: Széchényi ugyanis nem 1592-ben, hanem 1605/1606 körül születhetett. Lásd *Koltai András: Széchényi VI. György*. 1685. március 21.–1695. február 18. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. *Beke Margit*. Budapest, 2003. 310–318. o.

¹⁸ *Mészáros* 2006. 974. o.

mennyiségű utánpótlást juttatott az akkor már a császári hadak hátában ellenálló Érsekújvárra, hosszabb ideig maradt a várban, rendbe tette a helyőrség ügyes-bajos dolgait, többek között elszámoltatta a gazdasági ügyekért felelős Szluha Ferenc prefektust is. Szluha számadásai között maradtak fenn a Berthóty temetésének költségeiről szóló nyugták, amelyek igazolják fenti vélekedésemet: a vicegenerálist csakugyan helyben tették el, az újvári ferenceseknél.

FORRÁSKÖZLÉS

A forrásokat nem betűhív, hanem az egykorú kiejtés megtartására törekvő modern átírásban közlöm. A rövidítéseket dőlt betűkkel oldottam fel. A tollhibából kimaradt betűket és az értelmezés megkönnyítését szolgáló kiegészítéseket szögletes zárójelben toldottam be. A témához nem kapcsolódó levélrészleteket elhagytam, ezeket a szöveghelyeket kipontozás [...] jelzi.

*1. Mosoni Péter somlyói plébános levele Károlyi Sándorhoz. Szilágysomlyó, 1708. szeptember 22.*¹⁹

[Külső címzés:] Méltóságos Fő Generalis Marschalk, Károlyi Sándor etc. etc. nékem érdemem felett való jó Uramnak, patronusomnak ő Nagyságának íram alázatosan. Károly.

Méltóságos Fő Generalis Uram!

[...] Groff Csáki László Uram ő Nagyságával én semmit nem tudék tenni, a szava elállván, doctort sem hozának, környülette egy ember nincs, ki-kí magának való. Nagyságod arra is méltóztatnék tekinteni bizonyos embere által, Isten is megáldaná Nagyságodat. Én is mindjárt mennék, ha könnyebbednék, de így haszontalan vagyok ott.

Nagyságod méltóságos gratiáját a prédikátor iránt is alázatosan várván, ajánlván magamot méltóságos gratiájába, maradok
Nagyságod

Somlyó, 22. 7bris 1708.

Alázatos káplánja,
Pater Mosoni Péter m. p.

*2. Csáky István levele Károlyi Sándorhoz. Hadad, 1708. szeptember 22.*²⁰

[Külső címzés:] Méltóságos Fő Commendérozó Generalis Nagy Károlyi Károlyi Sándor Uramnak (cum omnibus dignitatibus titulibus), nagy jó Uramnak ő Excellentiájának. Cito, cito, cito, cito.

Méltóságos Generalis, bizodalmas jó Uram!

Ezen órában érkezvén ide Hadadba, szegény Öcsém Uram látogatására. Már negyed napja, hogy nem szólhat, gondolom, a torokfájás miá. Mindazáltal eszén van, kit-kit cselédji közül megismér. Tovább mint adja Isten, a Méltóságos Generalist újobban tudósítom. Ábrázatjában piros; a Méltóságos

¹⁹ Eredeti, MOL P 396. I. Ser. I. №. 10 036. (Esze Tamás hagyatékából előkerült lajstromozatlan irat.)

²⁰ Eredeti, a zárópecsétnek ma már csak nyoma látszik. Uo. №. 4991. (Régebbi jelzete: 1708. szept. irreg. fol. 651–652.) Kívül, a címzés túloldalán összeadási műveletek, úgy tűnik, Károlyi kézírásával.

Generalis gratiáját meg igyekezném szolgálni, parancsolna Vízaknai Uramnak²¹ az ide való jövetelre, talám segíthetne valamit. Ezzel Isten oltalmában ajánlom a Méltóságos Generalist, maradván

A Méltóságos Generalisnak

Hadad, 22. 7bris 1708.

köteles szolgája,
Csáky István m. p.

3. Csáky István levele Károlyi Sándorhoz. Hadad, 1708. szeptember 24.²²

Méltóságos Fő Generalis Uram, nekem nagy jó Uram!

Amint Excellentiád maga is jól tudja és látta, jószágim rész szerént elpusztulva, rész szerént az ellenség torkában lévén, minden javaimbul teljességgel kipusztultam, sohol residentiára való helyem nincsen, cselédemet alig tarthatom. Így, ha Excellentiád gratiájából az a quártélyom nem volna, csak a sem volna, mibül élödném. Melyhez képest alázatos reménsséggel lévén, mind az én Kegyelmes Uram ő Felsége megszokott fejedelmi kegyelmességéhez, mind az Excellentiád megtapasztalt úri gratiájához, mely szerént eleitül fogva, valakik Excellentiádra bízták dolgokat, promoveálni és secundálni méltóztatot Excellentiád, mind penig énhozzám is, érdemem felett is gratiáját nagy mértékben jelenteni nem terhelhetett, mellyért Isten Excellentiádat hosszas uralkodással áldja meg. Inducáltam elmémbe, hogy ezen hadadi jószágnak, úgy, amint Öcsém uramnál volt, és az ő Kegyelme nemes ezerének kegyelmesen nekem collatiója felől alázatosan esedeznem ő Felségének. Reménkedem azért alázatos bizodalommal Excellentiádnak ezen instantiáimat hathatós patrociniómával promoveálni és secundálni méltóztatssék Excellentiád, hadd légyen mibül mind élödnöm, mind ő Felségét életemmel végződő igaz hűséggel szolgálnom, megtapasztalván amint eddig többekben, úgy ezen dolgaimban is Excellentiádnak hozzám való gratiáját életem fogytáig tartó kész engedelmességgel demereálni alázatosan igyekezem. Egyszersmind egy passust is sollicitálván Excellentiádtul ő Felségének írott alázatos instantiámmal expediált emberemnek. Excellentiádat Isten kegyelmes gondviselésébe, magamat és dolgaimat Excellentiád gratiájába ajánlván, maradok

Excellentiád

Hadad, die 24. 7bris anno 1708.

Kész, köteles szolgája,
Gróf Csáky István m. p.

4. Mosoni Péter somlyói plébános levele Károlyi Sándorhoz. Hadad, 1708. szeptember 24.²³

Méltóságos Fő Generalis Uram!

Nagyságod méltóságos parancsolatját vettem alázatosan, continentiáját némelly részin szomorúan értem. A méltóságos Groff mellett már két rendben eleget valék, de praevie hírt nem adván, a³ szent communiót csak végben nem viheté, mert semmit le nem nyelhetett, másként tisztet szerint mindeneget végben vittem, azért Nagyságodnak nem lehet semmi scrupulussa. Somlyóra vissza nem mentem volna, de ott is patiensim voltak, majd hasonlók, s temetésim is, és így oda köteles lévén, tartoztam ott is megfelelni tisztetnek.

²¹ Vízaknai Briccius György (1668 k.–1720) neves kolozsvári orvosról van szó, aki ekkor Károlyi és családja környezetében tartózkodott.

²² Eredeti, külcím és zárópecsét nélkül. MOL P 396. 1. Ser. I. №. 5005. (Régebbi jelzete: 1708. szept. irreg. fol. 674.)

²³ Eredeti, külcím és zárópecsét nélkül. Uo. №. 10 037. (Esze Tamás hagyatékából előkerült lajstromozatlan irat.)

A testamentomban nem voltam, de sokat járván ő *Kegyelme* parancsolatjára Hadadba és Szurdokra, egy paripát ígért. Bár a többi között azt méltóztatnék *Nagyságod* megadatni!

[...] *Nagyságod méltóságos* gratiájába ajánlván magamot, mindenekben parancsolatját elvárva alázatosan, maradok

Nagyságod

Hadad, 24. 7bris 1708.

Alázatos káplánja,
Pater Mosoni Péter m. p.

5. Székely Zsigmond levele Károlyi Sándorhoz. Hadad, 1708. szeptember 28.²⁴

[Külső címzés:] Excellentissimo Domino Domino Alexandro Károlyi, Libero Baroni de Nagy Károly, Suae Serenitatis Principalis Generali Campi Marsalcho, universorumque ejus exercituum in Transilvania partibusque Hungariae eidem annexis ac Cis-Tibiscanorum. Commendantii generalis. Comitatus Szathmariensis Supremo Comiti. Domino Domino mihi gratiosissimo. Károly.

Méltóságos Generalis, nekem jó Uram!

Tudván, hogy az Felsőleges Fejedelem ezen hadadi dominiumot néhai Méltóságos Groff Csáki László Uramnak ő *Nagyságának* ad ulteriorem Suae Serenitatis dispositionem conferálta volt, arra nézve én is kötelességem szerint az megemlített néhai Méltóságos Groff halálával újabban confiscálni akartam.²⁵ Látván pedig, hogy Excellentiád becsületes emberei ezen dominiumban Excellentiád által expediáltattak bizonyos jóknak confiscálására, akartam én is Excellentiád méltóságos consensussátul²⁶ és parancsolatjátul várni, hogy ha *Nagyságod* nehézsége és animadversiója nélkül ezen dominiumnak confiscatiójához és conservatiójához hozzányúlhatok-e vagy nem, méltóztassék Excellentiád nekem, szolgájának, parancsolni. Mellyel Isten oltalmába ajánlván *Nagyságodat*, maradok

Excellentiádnak

Hadad, 28. 7bris 1708.

alázatos szolgája,
Székely Sigmund m. p.

6. Vay László levele Károlyi Sándorhoz. Hely és dátum nélkül [Diószeg, 1709. február 22.]²⁷

Méltóságos Generalis Felthmarschalk, nagy jó kegyelmes Uram!

Írtam staffêta által alázatosan Excellentiádnak szegény Generalis Bagossi Páll uram véletlen szomorú casussárull, tudniillik tegnap, csütörtökre viradóra²⁸ hajnal előtt két óra tájban az ágyábul felugorván, az gutta megütve, viradtig meg is holt szemünk láttára. Megeszketvén [!] a szolgákat s tiszteket, hogy ki nem mondják egy darabik [!] – az mint is máig nem tudják a kesség²⁹ – az

²⁴ Eredeti, a záropecsétnek csak nyoma látható. MOL P 396. I. Ser. I. №. 5025. (Régebbi jelzete: 1708. szept. irreg. fol. 705–706.) Kívül, a címzés túldoldalán korabeli tollpróbák között Károlyi keresztnevének latin változata (Alexander) olvasható.

²⁵ Székely Zsigmond korábban az udvari székely kopjás regiment parancsnoka volt, ekkor azonban már az elkobzott (partiumi) kincstári javak prefektusi tisztségét viselte, ezért ment Hadadra.

²⁶ Kissé bizonytalan olvasatú szó, valószínűleg tollhibából ejtett szótagisméttel: consensensussátul.

²⁷ Eredeti, záropecsét és külcím nélkül. MOL P 396. I. Ser. I. №. 10 497. (Esze Tamás hagyatékából előkerült lajstromozatlan irat.)

²⁸ Február 21. volt csütörtöki nap, ezért tettük a levél keltét 22-re.

²⁹ Értsd: község, azaz a közemberek, a lakosság.

éccaka küldtem el haza szegénynek a testét. Magam elég búsulással vagyok, szégyenlem is, még egy nyelvet sem tudtak hozni. Az mely portásokat küldtem tegnap, az üzent vissza, bizonyoson Vásárhelynél volna az ellenség, maga még hátramaradott. Újjobban küldök, ott, tudom, sokkáig nem subsistálhat, vagy erre, vagy másuva el fog [indulni]. Én eléggé gondolkozom, örömet mégsem futtatnám időnap előtt ezen földet (majd mondhatom, szegény Bagosi uramnak is ez ártott meg, ezen törte elméjét). Ha pedig későn tanál megindulni, csak a derék portássának is nem resistálhatván, minthogy többire semmi had majd nincsen, mert az ki erre a földre való, feleségét, gyermekét könnyen nem hagyja, de ha együtt volna is, bizony, az ellenségnek nem resistálhatnánk, ha csak másunnat nem jű. Írt ugyan, tudom, szegény Bagosi uram errüll Urunknak ú Felségének, most is oda vagyon curiére, kettő is. *Nemes* Debereczen városának írt volt ú *kegyelme*, mihent³⁰ másszor veszi levelét szegénynek, azonnal induljanak. Monosi István uramat küldték ide szegény Bagossi uramhoz, mind ekkoráig oly nyilván nincsen, hogy megholt, hanem magam is hirdetem, hogy igen beteg. Minthogy bizonyos, hogy Vásárhelynél van [az ellenség], én megüzentem azon exp[r]essus emberektül: nem ellenzem, akinek olyan portékái vannak, ha kimozdítja is, magok pedig helyben maradhatnak, míg a szükség nem hozza. *Praedálástúl* is nem tarthatnak annyira. Ha portásim meghoznák, [hogy az ellenség] Váradon innett masírozna, annál is inkább, [hogy] az szegedi reclusa erre felé nyomakodna, azonnall hajtatom. Ha mi fogyatkozás esik, *Excellentiádat* alázatosan kérem, vétküll ne tulajdonítsa, mivel nem tudok választ tenni a kettő között, örömet időnap előtt lármát sem tennék, körmekre égni sem hagyánám. *Excellentiádat* ezen föld őhajtva várja,³¹ kívánom is, hozza *Isten Excellentiádat* jó egészségben. Aján[l]ván magam *Excellentiád gratiájába*, maradván

Excellentiád

Mindenkori alázatos szolgálója,
Vaÿ László m. p.

P. S. Tardi uram írja, az lisztet – mely 100 köbölíg való legalább van – Sólyomkúben az katonák szerencsésen bevették, már nem félhetem azon helyt.

7. *Visky János levele Károlyi Sándorhoz. Szatmár, 1709. március 5.*³²

[Külső címzés:] Méltóságos Fő *Generalis* Károlyi Sándor Uramnak ő *Excellentiájának* (cum pleno et sufficienti honoris officiorum et dignitatum titulo), nagy jó Uramnak ő *Nagyságának* alázatosan adassék. Károly.

[A címzés túloldalán Károlyi kézírásával:] 5. *Martii*. Generoso Domino *Domino* Stephano Varasdi. Generoso Domino *Domino* Nicolao Eötvös etc.

Alázatossággal való kész szolgálatomat ajánlom *Nagyságodnak*!

Isten Nagyságodat Édes Hazánk előmenetelire szerencsésen éltesse, kívánom szívessen! Méltóságos *Generalis* Uram, *Nagyságod* méltóságos úri levelét Csiszár István Uram által nagy alázatossággal elvevén, az egy nállunk lévő ötvös mester embert, úgy Németibül is egyet statim et de facto hozzám hívatván, mérve az ezüstöt kezekbe adtam, a munkát az *instructio* szerént mennél tisztességessebben lehet, készek lesznek elkészíteni. A koporsót már praevie Kapjonban kiküldöt-

³⁰ E szó olvasata bizonytalan.

³¹ Az eredetiben tollhibából: *vrája*.

³² Eredeti, zárlatán vörös viaszba nyomott címeres gyűrűspeccséttel. MOL P 396. 1. Ser. I. №. 7427. (Régebbi jelzete: 1709. márc. irreg. fol. 10–12.)

tem,³³ a lakatosokkal 400 zománcos szegeket oly formára, amint néhai Méltóságos Groff Csáki László Uram ő Nagysága számára kívánták vala, csináltatván azt is actu kiküldöttem Kapjonban.

[...] In reliquo Isten oltalmába ajánlom Nagyságod méltóságos úri személyét, magamat Nagyságod gratiájába. Maradok

Nagyságodnak

Szatthmár, die 5. Martii 1709.

Alázatos szolgálja,
Viski János m. p.

8. *Debreczeni Péter ecsedi vicekapitány levele Károlyi Sándorhoz.*
*Ecsed, 1709. március 6.*³⁴

[Külső címzés:] Méltóságos Marschallus Fő Generalis Károlyi Sándor, érdemem felett való jó Kegyelmes Uramnak ő Excellentiájának alázatossan íram. Károly.

Méltóságos Generalis, érdemem felett való jó Uram!

A szegény üdvezült Generalis, néhai *Tekintetes* Nemzetes Vitézlő Bagosi Pál Uram ő kegyelme szomorú temetésire szándékoznám kimenni Kaplonyba. Kírem alázatossan Excellentiádat, méltóztassék kimenetelemet megengedni. Ottan végben menvén a dolog, azonnal vissza sietek júni. Ezzel Isten Excellentiádat szerencsésen éltesse, kívánom! Ecsed, die 6. Martii, anno 1709.

Maradok

Excellentiádnak alázatos szolgálja,

Debreczeni Péter

9. *Özvegy Barkóczy Ferencné Andrássy Anna gyászjelentése Zemplén vármegyéhez.*
*Kassa, 1709. augusztus 2.*³⁵

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Perillustris, Generosi item Egregii et Nobiles Domini, Domini mihi colendissimi, observandissimi!

Minthogy az első Atyánk eseti miatt oly kemény decretumot és erős sententiát adott ki a' mindenható és nagyhatalmú Isten az emberi nemzetre, hogy az halált minden embernek meg kellessék kóstólnia, ugyanazon sententia alá vettett lévén boldogul kimúlt néhai Méltóságos Groff idősbik Szalai Barkóczy Ferenc, Szerelmes hitves Társom ő Kegyelme is, azon Úr Istennek egyszer kimondott sentenciáját el nem kerülhette, hanem sok keserves nyavalyái és betegségi után itt, Kassán, az elmúlt július havának 28^{ik} napján, reggeli négy órakor anni currentis nyolcvankét esztendő korában maga lelkét az ő Teremtőjének (a' kívül vette volt) megadta, nekem árváimmal együtt elfelejtethetlen keserűségünkre. Kinek meghidegedett tetemi tisztességesen való eltakarításánál

³³ A következő forrás alapján bizonyosan Bagossy Pál temetésének előkészületeiről van szó, mert Debreczeni Péter Bagossy temetésére kéredzkedik Kaplonyba.

³⁴ Eredeti, zárlatán papírba nyomott gyűrűspecséttel. MOL P 396. 1. Ser. I. №. 7428. (Régebbi jelzete: 1709. márc. irreg. fol. 13.)

³⁵ Eredeti, külcím és pecsét nélkül. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár. IV. 2001/b. Zemplén vármegye nemesi közgyűlésének, bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai. Szirmay-Kazinczy-féle történelmi iratok – Acta Politica, Autographa Hungarorum. Fasc. 156. №. 92. Az irat alján Kazinczy kézírásával megismételve az aláírás utolsó sora és megjelölve a tárgy: „Meghívó Kassára Gr. Barkóczy F. temetésére.” (A külzetet és talán a keltezés helyének zárójelben pótoltt betűit is az irat külön gyűjteményben való elhelyezésekor és bekötésekor vághatta le Kazinczy.)

egyebet nem kívánván, azért jóakaró uraimnak s atyámfiainak tetszésekből arra rendeltem ezen folyó esztendőben Augustus havának 12^{ik} napját itt, kassai *Pater* Franciscanus Uraimék templomában, estvéli hét óraker meglenni, az holott másnap egyéb halotti solennitas is fog szolgálatni. Kihez képpes *Kegyelmeteket* nagy becsülettel kérem, a' megírt napon és helyen jelen lenni ne terheltessék. Ebbéli fáradságos jóakaróját és szolgálóját, adja Isten, nem illy szomorú, hanem örvendetes állapotokban szolgálhassam meg nagy becsülettel *Kegyelmeteknek!* Elvárván jó válaszát, Isten hozza *Kegyelmeteket* jó egészségben, *manente in reliquo*

Praetivularum Dominationum Vestrarum

[Casso]viae, die 2^a Augusti, anno 1709

Ad benevole servienda paratissima Illustrissimi
condam Comitis Francisci Barkóczi seniori relicta vidua
Árva András Anna

10. *Berthóty István temetésére fordított költségek összesítése Szluha Ferenc érsekújvári prefektus számadásaiban (részlet az 1709. októberi kiadásokból).
Érsekújvár, 1710. április 10.*³⁶

Partiale introitus et exitus cassae praesidii Ujvariensi
Anno 1709 factorum

Dies	October	fl.	d.	quiet.
20.	<i>Nemzetes</i> Berthoti István commendans Uram temetésére Komárom-bul hozatott szükséges állapotokért	110	85	87.
21.	P. P. Franciscanusoknak Berthóty István Uram eltemetéséért	67	50	88.
22.	<i>Nemzetes</i> Berthoti Uram temetéséért kántoroknak s egyebeknek	36		89.

11. *Dallos Imre elismervénye Szluha Ferenc számára a Berthóty István temetéséhez vásárolt dolgok árának átvételéről.
Érsekújvár, 1709. október 20.*³⁷

Néhai Berthoty István *Generalis* és *Commendans Uram* halálára való Dallos Imre Uram által [tett] vásárlásoknak specificatiója.

	fl.	d.
12 szövétnek, fejér, egyik per fl. 1 d. 50, térszen	18	
30 sárga szövétnek, egyik per fl. 1 d. 25, térszen	37	50
10 font fejér viaszgyertya, fontja per d. 80, térszen	8	
10 font sárga viaszgyertya, fontja per d. 70, térszen	7	
30 réff fekete vászony, egy vég két darabban	7	50
25 réff kesken fekete vászony, réff per d. 30, térszen	7	50
28 címer, egyik per d. 85, térszen	23	80
egy papyros sárga szeget		85
Summa facit	110	15

³⁶ Eredeti számadásfüzet (vagy egykorú másolat) az érsekújvári helyőrség pénztárának 1709. évi bevételeiről és kiadásairól, 1710. április 10-i keltezéssel, Szluha aláírásával. MOL P 396. I. Ser. I. №. 7717. (Régebbi jelzete: 1709–1710. irreg. fol. 9–14.)

³⁷ Egykorú másolat Szluha Ferenc számadásai között. Uo. №. 7719. (Régebbi jelzete: 1709–1710. irreg. fol. 16–18.)

Hogy fellyül nevezett summát Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő Szluha Ferenc Uram ő Kegyelme plenarie megfűzette, recognoscáлом. Újvár, 20. 8bris 1709.

Dallos Imre X³⁸

Coram me Stephano Szeremlei m. p.

12. Schneider Dionysius ferences házfőnök elismervénye Szluha Ferenc számára Berthóty István holtestének és a sírhely díjának átvételéről. Érsekújvár, 1709. október 21.³⁹

Infrascriptus recognosco serie syngraphae hujus percepisse conventus Érsek Újváriensis a depositione corporis in ecclesia nostra P. P. Franciscanorum Excellentissimi Domini Generalis et Commendantis Újváriensis Stephani Berthóty a Perillustri ac Generoso Domino Francisco Szluha Serenitatis Ducalis omnium bonorum fiscalium praefecto fl. 67, d. 50. Id est sexaginta septem florenos, quinquaginta denarios. Super quibus hanc extradedi quietantiam. Datum in conventu Érsek Újváriensi 21. 8bris, anno 1709. etc.

L. S.

Pater Dionysius Snajder,⁴⁰ Conventus Érsek Újváriensis Gvardian m. p.

13. Liczky Kandid elismervénye Szluha Ferenc számára a Berthóty István temetésére fizetett költségek átvételéről. Érsekújvár, 1709. október 22.⁴¹

Hogy Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő Szluha Ferenc érsekújvári Praefectus Uramtól ő Kegyelmetől percipiáltam cantoroknak, kőmészeknek és asztalosoknak munkájáért Istenben elnyugodatt Méltóságos Generalis Berthóty István Uram temetésétől, úgy mint plenarie fl. 36. Kirül ő Kegyelmet quietáлом. Érsek Újvár, die 22. 8bris, 1709. etc.

Id est fl. 236

Egyházatya Candidus Liczky m...⁴² magister m. p.

³⁸ A másolaton lévő kereszt értelmezése bizonytalan. Az nem valószínű, hogy a vásárlásokat írástudatlan személy intézte volna.

³⁹ Egykorú másolat. MOL P 396. 1. Ser. I. №. 7719.

⁴⁰ Schneider Dionysius (1658–1740) utóbb, 1712 és 1715 között a Szűz Máriáról nevezett Ferences Rendtartomány főnöke volt. Fáy Zoltán szíves közlése.

⁴¹ Egykorú másolat. MOL P 396. 1. Ser. I. №. 7719.

⁴² Itt egy rövidített szót nem sikerült értelmezni. Már az egyházatya kifejezés is értelmezési problémát vet fel. Liczky Kandid nem található a ferences szerzetesek között, talán laikus testvér volt, vagy világi. (Szintén Fáy Zoltán szíves közlése.)